תנ״ך · אחרונים · מצודת ציון · נביאים

מצודת ציון על שופטים

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת ציון על שופטים

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-ציון-על-שופטים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 9
פסוק ה 9
פסוק ו 9
פסוק ז 9
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פסוק י 9
פסוק יד 9
פסוק טו 9
פסוק יז 9
פסוק יט 10
פסוק כ 10
פסוק כג 10
פסוק כד 10
פסוק כז 10
פסוק לד 10
פסוק לה 10
פרק ב 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פסוק טו 11
פסוק יז 11
פסוק יח 11
פסוק יט 11
פסוק כ 11
פסוק כא 11
פסוק כב 11
פרק ג 11
פסוק ג 11
פסוק ז 12
פסוק י 12
פסוק יא 12
פסוק טו 12
פסוק טז 12
פסוק יז 12
פסוק יט 12
פסוק כ 12
פסוק כא 12
פסוק כב 12
פסוק כג 13
פסוק כד 13
פסוק כה 13
פסוק כו 13
פסוק ל 13
פסוק לא 13
פרק ד 13
פסוק ג 13
פסוק ו 13
פסוק ז 13
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יד 14
פסוק טו 14
פסוק יח 14
פסוק יט 14
פסוק כ 14
פסוק כא 14

פסוק כד 15
פרק ה 15
פסוק א 15
פסוק ב 15
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 15
פסוק ו 15
פסוק ז 15
פסוק ח 15
פסוק ט 16
פסוק י 16
פסוק יא 16
פסוק יב 16
פסוק יג 16
פסוק יד 16
פסוק טו 16
פסוק טז 17
פסוק יז 17
פסוק יח 17
פסוק יט 17
פסוק כ 17
פסוק כא 17
פסוק כב 17
פסוק כג 18
פסוק כה 18
פסוק כו 18
פסוק כז 18
פסוק כח 18
פסוק כט 18
פסוק ל 19
פרק ו 19
פסוק ב 19
פסוק ג 19
פסוק ד 19
פסוק ה 19
פסוק ו 19
פסוק ז 19
פסוק ט 19
פסוק יא 19
פסוק יב 20
פסוק יג 20
פסוק יד 20
פסוק יח 20
פסוק יט 20
פסוק כ 20
פסוק כא 20
פסוק כב 20
פסוק כד 20
פסוק כה 20
פסוק כו 21
פסוק כח 21
פסוק לד 21
פסוק לו 21
פסוק לז 21
פסוק לח 21
פרק ז 21
פסוק א 21
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק ה 21
פסוק ח 21
פסוק יא 22
פסוק יב 22

פסוק יג 22
פסוק יד 22
פסוק טו 22
פסוק טז 22
פסוק יט 22
פסוק כא 22
פסוק כב 22
פסוק כג 22
פסוק כה 23
פרק ח 23
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פסוק ה 23
פסוק ז 23
פסוק ט 23
פסוק י 23
פסוק יא 23
פסוק יג 23
פסוק טז 23
פסוק יח 23
פסוק יט 24
פסוק כא 24
פסוק כד 24
פסוק כו 24
פסוק לא 24
פסוק לג 24
פרק ט 24
פסוק ג 24
פסוק ד 24
פסוק ה 24
פסוק ו 24
פסוק ז 24
פסוק ט 25
פסוק יא 25
פסוק יג 25
פסוק יד 25
פסוק טו 25
פסוק כ 25
פסוק כב 25
פסוק כג 25
פסוק כד 25
פסוק כז 25
פסוק כט 25
פסוק לא 25
פסוק לג 26
פסוק לד 26
פסוק לז 26
פסוק לח 26
פסוק מג 26
פסוק מו 26
פסוק מח 26
פסוק מט 26
פסוק נא 26
פסוק נג 26
פסוק נד 26
פרק י 27
פסוק א 27
פסוק ד 27
פסוק ז 27
פסוק ח 27
פסוק ט 27
פסוק טז 27
פסוק יז 27
פסוק יח 27

פרק יא 27
פסוק ג 27
פסוק ו 27
פסוק יז 27
פסוק יח 28
פסוק כא 28
פסוק כג 28
פסוק כד 28
פסוק כה 28
פסוק כו 28
פסוק לג 28
פסוק לד 28
פסוק לה 28
פסוק לו 28
פסוק לז 28
פסוק לט 29
פסוק מ 29
פרק יב 29
פסוק א 29
פסוק ד 29
פסוק ו 29
פסוק יד 29
פרק יג 29
פסוק ד 29
פסוק ה 29
פסוק ו 30
פסוק ז 30
פסוק ח 30
פסוק יב 30
פסוק יד 30
פסוק טו 30
פסוק יז 30
פסוק יח 30
פסוק כ 30
פסוק כג 30
פסוק כה 30
פרק יד 31
פסוק ג 31
פסוק ד 31
פסוק ה 31
פסוק ו 31
פסוק ז 31
פסוק ח 31
פסוק ט 31
פסוק יא 31
פסוק יב 31
פסוק טו 32
פסוק יז 32
פסוק יח 32
פסוק יט 32
פרק טו 32
פסוק א 32
פסוק ב 32
פסוק ד 32
פסוק ה 32
פסוק ח 33
פסוק ט 33
פסוק יב 33
פסוק יג 33
פסוק יד 33
פסוק טו 33
פסוק טז 33
פסוק יט 33
פרק טז 34

פסוק ב 34
פסוק ג 34
פסוק ה 34
פסוק ז 34
פסוק ט 34
פסוק י 34
פסוק יג 34
פסוק יד 35
פסוק טז 35
פסוק יז 35
פסוק יט 35
פסוק כ 35
פסוק כא 35
פסוק כב 35
פסוק כד 35
פסוק כו 35
פסוק כט 36
פרק יז 36
פסוק ב 36
פסוק ג 36
פסוק ה 36
פסוק ז 36
פסוק י 36
פסוק יא 36
פרק יח 36
פסוק ב 36
פסוק ג 36
פסוק ו 37
פסוק ז 37
פסוק ט 37
פסוק י 37
פסוק יד 37
פסוק יט 37
פסוק כא 37
פסוק כב 37
פסוק כה 37
פסוק כט 37
פרק יט 37
פסוק א 37
פסוק ב 38
פסוק ג 38
פסוק ה 38
פסוק ו 38
פסוק ז 38
פסוק ח 38
פסוק ט 38
פסוק י 38
פסוק יא 38
פסוק יג 39
פסוק יד 39
פסוק טו 39
פסוק יז 39
פסוק יח 39
פסוק יט 39
פסוק כא 39
פסוק כב 39
פסוק כג 39
פסוק כד 40
פסוק כה 40
פסוק כז 40
פסוק כח 40
פסוק כט 40
פסוק ל 40
פרק כ 40

פסוק א 40
פסוק ב 40
פסוק ה 40
פסוק ו 41
פסוק ז 41
פסוק ח 41
פסוק י 41
פסוק יב 41
פסוק יג 41
פסוק טו 41
פסוק טז 41
פסוק כו 41
פסוק כח 41
פסוק כט 42
פסוק לא 42
פסוק לב 42
פסוק לג 42
פסוק לז 42
פסוק לח 42
פסוק מ 42
פסוק מב 42
פסוק מג 42
פסוק מה 43
פסוק מח 43
פרק כא 43
פסוק ג 43
פסוק ו 43
פסוק ז 43
פסוק ט 43
פסוק יא 43
פסוק יד 43
פסוק טו 43
פסוק טז 43
פסוק יז 43
פסוק יט 44
פסוק כא 44
פסוק כב 44
פסוק כג 44

פרק א

פסוק ה
אדוני בזק. כך שמו, וכן (יהושע י א) אדוני צדק:

פסוק ו
ויקצצו. ענין חתוך וכריתה, כמו (שמות לט ג) וקצץ פתילם:
בהנות. אצבעות אגודל, כמו (שם כט כ) בהן ידם הימנית:

פסוק ז
מלקטים. לשון לקיטה:

פסוק ח
שלחו. על כי אם מי יבעיר האש באחד מן המקומות, עשה יעשה שליחותו, והולך ממקום למקום ושורף הכל, לזה נקרא בלשון שלוח:

פסוק ט
והשפלה. העמק:

פסוק י
לפנים. בימים הקדמונים:

פסוק יד
ותסיתהו. מלשון הסתה ופתוי:
ותצנח. ענין נעיצה, כמו (שופטים ד כא) ותצנח בארץ ורוצה לומר, נפלה בכח, וכאלו ננעצה בארץ:

פסוק טו
הבה. תנה, כמו (בראשית מז טו) הבה לנו לחם:
ברכה. מתנה ומנחה, וכן (שם לג יא) קח נא את ברכתי:
הנגב. ענין יובש, כמו (ישעיהו כא א) כסופות בנגב:
נתתני. נתת לי:
גלת. מעין, כמו (שיר השירים ד יב) גן נעול:
עלית. מלשון עליון:

פסוק יז
ויחרימו. ענין אבדון וכליון:

פסוק יט
ויורש. מלשון גרושין:

רכב ברזל. אנשי רכב, חזקים כברזל:

פסוק כ
הענק. אנשים גבוהי הקומה:

פסוק כג
ויתירו. ענין חקירה וחפוש, כמו (במדבר יג ב) ויתרו את ארץ כנען:

פסוק כד
מבוא. מלשון ביאה:

פסוק כז
ויואל. ענין רצון, וכן (שמות ב כא) ויואל משה:

פסוק לד
וילחצו. ענין דחק, כמו (במדבר כב כה) ותלחץ אל הקיר:

לא נתנו. לא הניחו, כמו (בראשית לא ז) ולא נתנו אלהים:

פסוק לה
ותכבד. ענינו כמו ותחזק:

פרק ב

פסוק א
מלאך. ענין שליח:

הבכים. אמר על שם סופו, שקראו המקום 'בכים':

אפר. מלשון הפרה ובטול:

פסוק ב
תתצון. מלשון נתיצה ושבירה:

פסוק ג
צדים. לשון צדיה, ורצונו לומר לצודד נפשות:

פסוק ט
חרס. הוא סרח האמור בספר יהושע (כב ל) ומתהפך הוא, כמו כבש כשב:

פסוק י
נאספו. ענין מיתה, כמו (במדבר כ כד) יאסף אהרן:

פסוק יג
לבעל ולעשתרות. שמות עבודה זרה:

פסוק יד
שסים. דורכים ורומסים, כמו (זכריה יד ב) ונשסו הבתים:

וימכרם. מסרם, וכאלו מכרם:

פסוק טו
ויצר. מלשון צר ודוחק:

פסוק יז
זנו. המשילם לזונה העוזבת בעל נעוריה, ותאהב זולתו:

פסוק יח
ינחם. ענין הפוך מחשבה:

מנאקתם. ענין צעקה מכאב לב, כמו (שמות ו ה) שמעתי את נאקת:

לחציהם ודחקיהם. הוא כפל ענין במלות שונות ובא לחזק הדבר, והוא כלל גדול בדברי הנביאים:

פסוק יט
לא הפילו. לא גרעו, ודוגמתו (איוב יב ג) לא נופל אנכי מכם:

ממעלליהם. ממעשיהם:

פסוק כ
ויחר. ענין כעס:

יען. בעבור:

פסוק כא
להוריש. לגרש:

עזב. הניח:

פסוק כב
נסות. מלשון נסיון:

פרק ג

פסוק ג
סרני. ענין שררה:

פסוק ז
אשרות. אילן הנעבד:

פסוק י
ותעז. ענין חוזק:

פסוק יא
ותשקט. ענין מנוחה:

פסוק טו
אטר. ענין סגירה, כמו (תהלים סט טז) ואל תאטר עלי באר פיה ורצה לומר: כאלו יד ימינו סגורה, כי לא שלט בה:

פסוק טז
פיות. חודה של חרב נקראת פה:
גמד. אמה, וכן (יחזקאל כז יא) גמדים במגדלותיך, שרצה לומר, אנשי מדה קצרה:
למדיו. למלבושיו, כמו (ויקרא ו ג) מדו בד:
ירך. צד, כמו (ויקרא א יא) ירך המזבח:

פסוק יז
בריא. בעל בשר שמן, וכמו (מלכים א ה ג) עשרה בקר בריאים:

פסוק יט
הפסילים. מקום שמחליקים שם פני האבנים, כמו (שם שם לב) ויפסלו בני שלמה:
הס. ענין שתיקה, כמו (במדבר יג ל) ויהס כלב:
מעליו. מאצלו:

פסוק כ
בעלית. מלשון עליה, הבנויה ממעל:
המקרה. מלשון קור וצינה:

פסוק כא
ויתקעה. ענין נעיצה ותחיבה, וכן (שמואל ב יח יד) ויתקעם בלב אבשלום:

פסוק כב
הנצב. הוא יד החרב שמעמיד אותה לעשות מלאכתה:
הלהב. היא ברזל החרב, כי היא מברקת כלהב כשהיא מרוטה, כמו (נחום ג ג) ולהב חרב:
שלף. ענין הוצאה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה:

הפרשדנה. הפרש והצואה:

פסוק כג
המסדרונה. היא האכסדרה המסודרת בכסאות לישיבת אנשים:
בעדו. כנגדו, כמו (בראשית ז טז) ויסגור ה' בעדו:
ונעל. רוצה לומר, גם סגרה בהמנעול:

פסוק כד
מסיך. הוא כנוי לעושה צרכיו, כמו (שמואל א כד ד) ויבא שאול להסך את רגליו, על שם שדרך היושב להפנות, לסכך ולכסות רגליו מחמת צניעות:

פסוק כה
ויחילו. המתינו, כמו (בראשית ח י) ויחל עוד:
בוש. ענין איחור, כמו (מלכים ב ח יא) וישם עד בוש:
המפתח. שם הכלי הפותח המנעול:

פסוק כו
עד. כמו בעוד:
התמהמהם. ענין עכבה, כמו (בראשית מג י) לולא התמהמהנו:
השעירתה. שם מקום:

פסוק ל
ותכנע. מלשון הכנעה:

פסוק לא
במלמד הבקר. הוא המקל שבראשו, תקועה כעין מחט הנקרא דרבן, ובו מלמד ומורה הבקר לחרישה:

פרק ד

פסוק ג
ברזל. חזקים כברזל:

פסוק ו
מקדש נפתלי. שם מקום בנחלת נפתלי:

פסוק ז
המונו. הוא ענין עם רב, על שם שקול המייתם רבה:

פסוק ט
אפס. רק:
תפארתך. שבחך:
ימכור. ימסור:

פסוק י
ויזעק. ענינו אסיפה הבאה בזעקת המאסף, וכן (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת:

פסוק יד
קום. הוא ענין זרוז:

פסוק טו
ויהם. מלשון מהומה:

פסוק יח
סורה. ענין נטיה מן המקום:
בשמיכה. היא כסות עב ויוצאים ממנה ציציות, וכתרגום יונתן: בגונכא, וכן (מלכים ב ח טו) ויקח המכבר, תרגם יונתן: גונכא:

פסוק יט
צמאתי. מלשון צמאון:
נאד. שם כלי מה:

פסוק כ
ושאלך. מלשון שאלת מה:
פה. בהאהל הזה:

פסוק כא
יתד. מסמר:
המקבת. שם כלי, ובו מכין ביתד לנעצו בארץ, וכן (ישעיהו מד יב) ובמקבות יצרהו:
בלאט. בהסתר ובחשאי, כמו (רות ג ז) ותבא בלט ותגל מרגלתיו:
ותתקע. נעצה ותחבה:
ברקתו. הוא צד גובה הפנים, וכן (שיר השירים ד ג) כפלח הרמון רקתך, ונקראת כך למיעוט הבשר שבה, כמו (בראשית מא יט) ורקות בשר:
ותצנח. ענין נעיצה, כמו (לעיל א יד) ותצנח מעל החמור:
נרדם. מלשון תרדמה ושינה:
ויעף. ענין יגיעה:

פסוק כד
וקשה. רוצה לומר: וחזקה:

פרק ה

פסוק א
ותשר. מלשון שירה:

פסוק ב
בפרע פרעות. ענין נקמה, כי (במדבר לא ב) נקום נקמת, תרגמו: אתפרע פרענותא:

פסוק ג
האזינו. הטו אוזן לשמוע:

רזנים. ענין שררה, כמו (תהלים ב ב) ורוזנים נוסדו יחד:

פסוק ד
בצעדך. מלשון צעדה והלוך:

נטפו. מלשון טפטוף ושפיכה:

עבים. עננים:

פסוק ה
נזלו. ענין נטיפה, כמו (במדבר כד ז) יזל מים מדליו:

פסוק ו
חדלו. מנעו:

ארחות. נתיבות, דרכים ושבילים:

עקלקלות. מלשון מעוקל ומעוקם:

פסוק ז
פרזון. ערי פרזי, מבלי חומה סביבה:

שקמתי. מלשון קימה:

פסוק ח
לחם. מלשון מלחמה:

שערים. עיירות, כמו (דברים יז ב) באחד שעריך:

מגן. תריס:

ורמח. כידון:

פסוק ט
לחוקקי. הגדולים יקראו 'מחוקקים', כי הם משימים החוקים:

פסוק י
אתנות. נקבות החמורים:
צחרות. לבנות, כמו (יחזקאל כז יח) וצמר צחר:
מדין. מלשון דין:
שיחו. דברו, כמו (דברי הימים א טז ט) שיחו בכל נפלאותיו:

פסוק יא
מחצצים. מלשון חצים:
משאבים. מלשון שאיבת המים:
יתנו. ענין דבור, כי (דברים ו ז) ושננתם, תרגומו: ותתנון, וכן (לקמן יא מ) לתנות לבת יפתח:
פרזונו. מלשון פרזון:

פסוק יב
עורי. מלשון הערה והתעוררות:
ושבה שביך. מלשון שביה:

פסוק יג
ירד. ענין ממשלה, כמו (תהלים קי ב) רדה בקרב אויביך:
שריד. שיור, כמו (ירמיהו מב יז) שריד ופליט:
לאדירים. כמו באדירים, למ"ד במקום הבי"ת, וכן (ויקרא כו ז) ונפלו לפניכם לחרב, ומשפטו: בחרב:

פסוק יד
מני. מן, והיו"ד נוספת:
בעממיך. מלשון עם:
משכים. כי הכתיבה עשויה במשיכת הקולמוס:
שבט. רוצה לומר, קולמוס:

פסוק טו
ושרי. כמו ושרים:
ברגליו. עם הלוכו, ואחריו, וכן (לעיל ד י) ויעל ברגליו:
בפלגות. ענין חלוקה, כמו (בראשית י כה) נפלגה הארץ:

חקקי. מלשון חקיקה, וענינו מחשבה:

פסוק טז

המשפתים. מלשון שפה, וענינו גבול, וכן תרגם יונתן: תחומין, וגם הוא תרגום של גבול, וכן (שם מט יד) רובץ בין המשפתים:

שרקות. הונח על הקול הבאה בקבוץ השפתים, וכן (ישעיהו ה כו) ושרק לו, והוא שאול על כל המקנה:

פסוק יז

יגור. יאסף, כמו (תהלים נט ד) יגורו עלי עזים:

אניות. באניות:

לחוף. לשפת הים, וכן (דברים א ז) בחוף הים:

פסוק יח

חרף. ענין בזיון:

מרומי. מלשון רם:

פסוק יט

על מי. עד מי:

בצע. ענין חמדה, כמו (תהלים ל י) מה בצע בדמי:

פסוק כ

ממסלותם. מלשון מסילה ודרך:

פסוק כא

גרפם. ענין כבוד וטאטא, כי (שמות לח ג): היעיס תרגם אונקלוס מגרופיתא, ורצונו לומר שטפם:

תדרכי. מלשון דרך והלוך:

נפשי. רוצה לומר, אני בעצמי:

עוז. כמו בעוז:

פסוק כב

הלמו. ענין הכאה, כמו (ישעיהו מא ז) הולם פעם:

עקבי. הוא סוף הרגל:

מדהרות. כן יקרא דריסת ודליגת הסוס בכח, כמו (נחום ג ב) וסוס דהר, וכפל המלה לרוב הדהרות:

אביריו. מלשון אביר וחזק:

פסוק כג
אורו. מלשון ארור:
מרוז. שם מקום:

פסוק כה
בספל. באגן, והוא כלי מה, וכן (לקמן ו לח) מלא הספל מים:
אדירים. רוצה לומר, גדולים וחשובים:
חמאה. הוא שומן החלב:

פסוק כו
ליתד. הוא המסמר:
להלמות. ענין הכאה:
עמלים. מלשון עמל וטורח:
מחקה ראשו. הסירה ראשו, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא פט א) אין מוחקין במקום שגודשין, ורצונו לומר אין מעבירין דבר מה על המדה, להסיר הגודש:
ומחצה. ענין נגוע ומוכה, כמו (תהלים קי ו) מחץ ראש:
וחלפה. ענין העברה מעבר לעבר, כמו (ישעיהו ח ח) וחלף ביהודה:
רקתו. הוא המקום שאצל העין:

פסוק כז
כרע. ענין נפילה על הברכים:
שדוד. נבוז ונאבד, כמו (שם לג א) ואתה לא שדוד:

פסוק כח
בעד. נגד:
נשקפה. ענין הבטה, כמו (בראשית כו ט) וישקף אבימלך, ואמר בלשון גפעל, על כי גם היא נשקפה למביטים בה:
ותיבב. ענין יללה, כי (במדבר י ה) תרועה, תרגם אונקלוס: יבבא, וקול התרועה היא כיללה:
האשנב. הוא כעין חלון, כמו (משלי ז ו) בעד אשנבי נשקפתי:
בשש. ענין איחור, כמו (שמות לב א) בשש משה:
פעמי. צעדה והלוך, כמו (תהלים פה יד) וישם לדרך פעמיו:

פסוק כט
תעניה. כל אחת תענה ותשיב:

פסוק ל
רחם רחמתים. רוצה לומר, עלמה ושתי עלמות, וקראן בלשון בזיון, על שם הרחם:
לראש גבר. רוצה לומר, לכל איש:
רקמה. מעשה רוקם בהרבה מיני צבעים:
רקמתים. רוצה לומר, בשתי פנים, בהעבר מזה ובהעבר מזה, וחלוקה זה מזה, והוא כמו מעשה חושב:

פרק ו

פסוק ב
ותעז. מלשון עז וחזק:
המנהרות. ענין אורה, כמו (איוב ג ד) ואל תופע עליו נהרה, והם מערות ולהם חלון יבוא בו אור היום:
המצדות. מבצרים חזקים, כמו (שמואל ב ה ז) מצדת ציון:

פסוק ג
אם. כאשר:

פסוק ד
יבול. צמח האדמה, כמו (תהלים סז ז) ארץ נתנה יבולה:
מחיה. ענייני צורך חיי הבריות, כמו (בראשית מה ה) למחיה שלחני:

פסוק ה
כדי ארבה. כארבה, ומלת 'די', יורה ענין רבוי:

פסוק ו
וידל. מלשון דל ועני:

פסוק ז
אדות. תרגומו: עסק:

פסוק ט
לחציכם. ענין דחק:

פסוק יא
האלה. שם אילן מה:
חבט. ענין דישה במקל, כמו (ישעיהו כח כז) במטה יחבט קצח:
בגת. מקום דריכת הענבים נקרא גת:

להניס. להבריח:

פסוק יב
החיל. ענין כח:

פסוק יג
בי. ענין בקשה:

מצאתנו. מצאה אותנו:

נטשנו. עזבנו:

פסוק יד
הלא. המלה ההיא יורה על הזרוז:

פסוק יח
תמש. ענין הסרה, כמו (יהושע א ח) לא ימוש ספר התורה:

פסוק יט
ואיפת. שם מדה בת שלש סאים:

בסל. שם כלי מה:

והמרק. הרוטב, כמו (ישעיהו סה ד) ומרק פגלים:

בפרור. הוא דוד נחושת, כעין יורה, וכן (במדבר יא ח) ובשלו בפרור:

פסוק כ
הלז. הזה, כמו (בראשית כד סה) מי האיש הלזה:

פסוק כא
המשענת. המטה שנשען עליה:

הצור. הסלע:

ותאכל. ותשרף:

פסוק כב
אהה. ענין צעקת יללה:

על כן. על אשר:

פסוק כד
עודנו. מלשון עוד:

פסוק כה
פר השור. הכפל לתוספת ביאור, כמו (ויקרא טז ג) פר בן בקר:

פסוק כו
המעוז. מלשון עת וחוזק, והוא הסלע:
במערכה. מלשון עריכה וסדור:

פסוק כח
נתץ. נשבר וכתות:

פסוק לד
ויזעק. ענין אסיפה, על כי בא בזעקת המאסף, וכן (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת:

פסוק לו
ישך. יש אתה, רוצה לומר, יש הדבר הזה שאתה מושיע וכו':

פסוק לז
מציג. מעמיד, כמו (שמות י כד) צאנכם ובקרכם יוצג:
גזת הצמר. צמר הגזוז ונתלש:
חרב. יובש:

פסוק לח
ויזר. ענין הוצאת דבר בלוע, כמו (ישעיהו נט ה) והזורה תבקע אפעה:
וימץ. ענין מציצה, וכן (ישעיהו טז ד) אפס המץ:
הספל. שם כלי מה:

פרק ז

פסוק א
מגבעת המורה. שם מקום:

פסוק ג
ויצפר. תרגום של 'בוקר' הוא 'צפרא', וכן (יחזקאל ז ז) באה הצפירה, ורצונו לומר ישכים בבוקר:

פסוק ד
ואצרפנו. מלשון צרוף וזקוק:

פסוק ה
ילק. ענין לחיכה בלשון, כמו (מלכים א כא יט) ילקו הכלבים:

פסוק ח
צדה. מזון:

החזיק. אחז:

פסוק יא
החמשים. המזוינים, וכן (יהושע א יד) תעברו חמשים:

פסוק יב
נפלים. חונים, כמו (בראשית כה יח) על פני כל אחיו נפל:

פסוק יג
צליל. מלשון צלי, ורצונו לומר חררה אפויה על הגחלים:
מתהפך. מתהפך ומתגלגל, כי בעת הגלגול יתהפך מעבר לעבר:

פסוק יד
איש. רוצה לומר, גדול וחשוב:

פסוק טו
שברו. רוצה לומר, פתרונו, כי החלום הוא דבר סתום וסגור, ועל ידי הפתרון ישובר ויופתח:

פסוק טז
ויחץ. ענין חלוקה והפלגה:
ראשים. רוצה לומר, חלקים, כמו (בראשית ב י) והיה לארבעה ראשים:
וכדים. שם כלי מה:
רקים. ריקנים:
ולפדים. עץ דולק וקשור בו שלהבת, כמו (ישעיהו סב א) כלפיד יבער:

פסוק יט
האשמרת. הלילה נחלקת לשלשה חלקים, ויקראו אשמורות על שם שנחלקה לשלשה כתות מלאכים, וכל כת שומר זמנו לומר בה שירה (ברכות ב ב):
התיכונה. מלשון תוך, רוצה לומר, האמצעית:
ונפוץ. ענין שבירה עם הפזור, וכן (תהלים קלז ט) ונפץ עולליך:

פסוק כא
תחתיו. במקומו:

פסוק כב
על טבת. עד טבת, והוא שם מקום:

פסוק כג
ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בצעקת המאסף:

פסוק כה
אל מדין. את מדין:

פרק ח

פסוק ב
עוללות. הם הענבים הפחותים הנלקטים בסוף, כמו (ישעיהו יז ו) ונשאר בו עוללת:
מבציר. תחילת הלקיטה תקרא 'בציר', כמו (דברים כד כא) כי תבצור כרמך:

פסוק ג
רפתה. מלשון רפיון:
רוחם. רוח הכעס, כמו (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס:

פסוק ה
ככרות. לחם השלם נקרא ככר:
ברגלי. עמי ואחרי:

פסוק ז
ודשתי. מלשון דישה:
את קוצי. עם קוצים:
הברקנים. מין קוצים:

פסוק ט
אתץ. מלשון נתיצה:

פסוק י
שלף. ענין הוצאת החרב מתערה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה:

פסוק יא
השכוני באהלים. הם הערביים השוכנים תמיד באהלים:

פסוק יג
החרס. השמש, כמו (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח:

פסוק טז
וידע. תרגם יונתן: ותבר, וכן (יחזקאל יט ז) וידע אלמנותיו:

פסוק יח
איפה. איה פה, ורצונו לומר, מי מאתנו דומה לתארם:

פסוק יט
לו. ענינו כמו אם, וכן (שם יד טו) לו חיה רעה:

פסוק כא
ופגע. עניינו מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו:
השהרנים. מין תכשיט, כמו (ישעיהו ג יח) והשביסים והשהרנים, כי עשויה כדמות ירח, ותרגום של "ירח' הוא 'סיהרא':

פסוק כד
נזם. היא תכשיט החוטם:

פסוק כו
והנטפות. שם תכשיט נוטף ותלוי מול הלב, כמו (ישעיהו ג יט) הנטפות והשירות:
הענקות. תכשיט סביב הצואר, כמו (משלי א ט) וענקים לגרגרתיך:

פסוק לא
ופילגשו. אשה המיוחדת לאיש בלא כתובה ובלא קדושין:

פסוק לג
בעל ברית. שם עבודה זרה מה:

פרק ט

פסוק ג
עליו. בעבורו:

פסוק ד
ריקים. ריקנים מכל מעלה:
ופחזים. מהירים במעשיהם מבלי דעת, כמו (בראשית מט ד) פחז כמים, והוא הפוך מן חפזון:

פסוק ה
נחבא. מלשון מחבואה, רוצה לומר, נטמן:

פסוק ו
עם אלון. סמוך לאלון:

פסוק ז
בעלי. ענין אדון, וכן (יהושע כד יא) בעלי יריחו:

פסוק ט
החדלתי. ענין מניעה:

דשני. מלשון דשן ושמן:

לנוע. מלשון תנועה:

פסוק יא
מתקי. מלשון מתוק:

תנובתי. פריי, כמו (איכה ד ט) מתנובת שדי:

פסוק יג
תירושי. ייני:

פסוק יד
האטד. מין קוץ, וכן (בראשית נ י) גרן האטד:

פסוק טו
ותאכל. ותשרף:

פסוק כ
אש. רוצה לומר, להב המחלוקת:

פסוק כב
וישר. מלשון שררה:

פסוק כג
רוח רעה. רוצה לומר, שנאה ומריבה:

פסוק כד
חמס. גזל:

פסוק כז
ויבצרו. הוא תלישת הפרי, כמו (דברים כד כא) כי תבצר כרמך:

וידרכו. להוציא היין מן הענבים, דורכים והולכים על גביהם:

הלולים. שמחות, ובדברי רבותינו זכרונם לברכה (כתובות א) מחמת הלולא:

פסוק כט
צבאך. צבאות עם:

פסוק לא
צרים. מלשון מצור:

עליך. בעבורך:

פסוק לג
ופשטת. ענין פזור, כדרך הנלחמים:

פסוק לד
ראשים. חלקים:

פסוק לז
טבור. מיצוע הארץ וגבהו נקרא 'טבור', על שם שהטבור והוא השרר שבאדם הוא בגובה הגוף ובאמצעיתו, וכן (יחזקאל לח יב) על טבור הארץ:

פסוק לח
איה אפוא. הוא כפל ענין במלות שונות:
פיך. מאמרך:

פסוק מג
ויחצם. ויחלקם:

פסוק מו
צריח. מגדל גבוה יקרא 'צריח', וכן (שמואל א יג ו) ובסלעים ובצריחים, והוא מלשון הרמת קול, כמו (ישעיהו מב יג) יריע אף יצריח, כי הצופה העומד על מגדל גבוה צריך להשמיע דברו בהרמת קול:

פסוק מח
הקרדמות. גרזן שמבקעין בו עצים, כמו (שמואל א יג כ) את קרדמו:
שוכת. ענף גדול ובמשנה (בבא קמא י ב) לא יקוץ את השוכה, והוא מלשון סכך:

פסוק מט
ויציתו. מלשון הצתה והבערה:

פסוק נא
ומגדל עז. ומגדל חזק:

פסוק נג
פלח. כן נקרא אבן הרחיים, כמו (איוב מא טז) כפלח תחתית:
רכב. הוא האבן העליון מהרחיים, הרוכב על התחתית:
ותרץ. מלשון רציצה ושבירה:
גלגלתו. ראשו, כמו (דברי הימים א י י) ואת גלגלתו:

פסוק נד
לי. עלי:

וידקרהו. ענין תחיבה בגוף, וכן (ישעיהו יג טו) כל הנמצא ידקר:

פרק י

פסוק א
דודו. שם איש:

פסוק ד
עירים. כן יקרא החמור בעודו קטן, כמו (זכריה ט ט) עיר בן אתונות:

עירים. תניינא: כמו ערים, ובדרך צחות אמר 'עירים', לזווגו עם עירים שזכר:

פסוק ז
וימכרם. רצה לומר, מסרם:

פסוק ח
וירעצו. ענין שבירה, כמו (שמות טו ו) תרעץ אויב:

וירצצו. אף הוא ענין שבירה, כמו (ישעיהו מב ג) קנה רצוץ:

פסוק ט
ותצר. מלשון צר ודחק:

פסוק טז
ותקצר. מלשון קצר:

נפשו. רצונו, כמו (בראשית כג ח) אם יש את נפשכם:

פסוק יז
ויצעקו. ענין אסיפה הבא בצעקת המאסף:

פסוק יח
יחל. יתחיל:

פרק יא

פסוק ג
טוב. שם אדון הארץ, וכן מצינו (רות ג יג) אם יגאלך טוב:

פסוק ו
לקצין. ענין שררה, וכן (ישעיהו ג ו) קצין תהיה לנו:

פסוק יז
אבה. רצה, כמו (דברים כה ז) לא אבה יבמי:

פסוק יח
ויחנון. כמו ויחנו, והנו"ן נוספת, כמו (דברים ו יז) תשמרון:

פסוק כא
ויירש. מלשון ירושה:

פסוק כג
הוריש. ענין גירושין:

תירשנו. מלשון ירושה:

פסוק כד
כמוש. שם עבודה זרה:

הוריש. גרש:

נירש. מלשון ירושה:

פסוק כה
הרוב רב. מלשון מריבה:

פסוק כו
ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה:

על ידי. אצל מקומות:

פסוק לג
ויכנעו. מלשון הכנעה:

פסוק לד
בתפים ובמחלות. שמות כלי ניגון:

פסוק לה
אהה. ענין צעקת יללה:

הכרע הכרעתני. מלשון כריעה ונפילה:

בעוכרי. ענין השחתה ובלבול, כמו (יהושע ז כה) מה עכרתנו:

פציתי. פתחתי, כמו (ישעיהו י יד) ופוצה פה:

פסוק לו
אחרי. ענינו כמו הואיל, וכן (יחזקאל כ לט) ואחר אם איננכם שמעים:

פסוק לז
הרפה. מלשון רפיון:

פסוק לט
מקץ. מסוף:
ידעה. הוא כינוי לשכיבה וביאה, וכן (במדבר לא יז) ידעת איש:
חק. דבר קבוע:

פסוק מ
מימים ימימה. משנה לשנה, כמו (שמות יג י) ושמרת וכו' מימים ימימה:
לתנות. ענין שיחה ודבור, כמו (לעיל ה יא) שם יתנו צדקות ה':

פרק יב

פסוק א
ויצעק. ענין אסיפה:

פסוק ד
פליטי. ענין שיור, כמו (יהושע ח כב) שריד ופליט, ורצונו לומר פחותים ובזוים, שאינם אלא שיריים:

פסוק ו
שבלת. כן יקרא מרוצת המים, כמו (תהלים סט ג) ושבולת שטפתני:
יכין. רוצה לומר, לכוין, והוא מלשון הכנה, וכן (דברים יג ט) אמת נכון הדבר:
כן. רוצה לומר, כמו שהוא ראוי, ודוגמתו (במדבר כז ז) כן בנות צלפחד דברת:

פסוק יד
עירם. כן יקראו החמורים בעודם קטנים:

פרק יג

פסוק ד
יין ושכר. רוצה לומר, יין חדש ויין ישן:

פסוק ה
ומורה. הוא התער, על שם שמשליך את השער, והוא מלשון (שמות טו ד) ירה בים, וכן נאמר בשמואל (א א יא) ומורה לא יעלה:
נזיר. ענין הפרשה, כמו (ישעיהו א ד) נזורו אחור, על שם שפירש עצמו מתענוגי העולם:
יחל. יתחיל:

פסוק ו
לאישה. לבעלה:

אי מזה. איה המקום אשר יאמר עליו מזה הוא, וכן (בראשית טז ח) אי מזה באת:

פסוק ז
הנך. הנה את:

פסוק ח
ויעתר. ענין הרבות תפלה, וכן (בראשית כה כא) ויעתר יצחק:

בי. ענין בקשה:

ויורנו. וילמדנו, כמו (מיכה ד ב) ויורנו מדרכיו:

פסוק יב
משפט. הנהגה, וכן (שמואל א כז יא) וכה משפטו:

פסוק יד
מגפן היין. לפי שיש גפן שדה, כמו שכתוב (מלכים ב ד לט) וימצא גפן שדה, לזה אמר 'מגפן היין':

פסוק טו
נעצרה. נעכבה, כמו (מלכים א יח מד) ואל יעצרכה הגשם:

פסוק יז
מי שמך. כמו (בראשית לב כב) מה שמך:

פסוק יח
פלאי. מכוסה ונעלם, כמו (דברים יז ח) כי יפלא:

פסוק כ
הלהב. שלהבת:

פסוק כג
לו. אם, כמו (לעיל ח יט) לו החיתם:

פסוק כה
ותחל. מלשון התחלה:

לפעמו. ענין צעדה והלוך, כמו (לעיל ה כח) פעמי מרכבותיו:

במחנה דן. שם מקום על שם שחנו שם בני דן בעת שהלכו למלחמה על ליש, כמו שכתוב בזה הספר (יח כז):

פרק יד

פסוק ג
האין. וכי אין:
ישרה. מלשון ישר וטוב:

פסוק ד
תאנה. עלילה, כמו (מלכים ב ה ז) מתאנה הוא לי:

פסוק ה
כפיר אריות. ארי בחור:

פסוק ו
ותצלח. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן:
וישסעהו. ענין קריעה לשנים, כמו (ויקרא א יז) ושסע אותו בכנפיו:

פסוק ז
ותישר. מלשון ישר:

פסוק ח
מימים. מסוף ימים, ולא פירש כמה, או 'ימים' רוצה לומר, שנה:
ויסר. סר ממקום מהלכו:
מפלת. נבלת הארי במקום מפלתו:
עדת דבורים. אסיפת דבורים, ואמר 'עדת' בלשון שאלה, וכן (משלי ל כו) שפנים עם לא עצום:
בגוית. בגוף, כמו (שמואל א לא יב) גוית שאול:

פסוק ט
וירדהו. ענין הלקיחה ממקום דבוקו, וכן (ירמיהו י ו) רדנו לא נשוב, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שבת קוז ב) רדיית הפת:

פסוק יא
מרעים. חברים ושושבינים:

פסוק יב
אחודה. ענין דבר הסתום שקשה לדעתו:
סדינים. שם מלבוש מה:
חליפת בגדים. יקראו כן, כי דרך להחליפם בכל פעם:

פסוק טו
ויגד לנו. רוצה לומר, לצרכנו:

פסוק יז
הציקתהו. ענין צרה ודחק, כמו (ישעיהו ח כב) מעוף צוקה:

פסוק יח
יבא. ענין שקיעה, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש:
החרסה. השמש, כמו (לעיל ח יג) מלמעלה החרס:
לולא. אם לא:
חרשתם. מלשון חרישה, גם היא מענין חתירת המחשבה והעיון בדבר, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה:

פסוק יט
ותצלח. ועבר, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן:
חליצותם. ענין שליפה, כמו (דברים כה י) חלוץ הנעל, ורצה לומר הבגדים שחלץ מהם, או הבגדים יקראו כן, כאשר יקראו חליפות על שם שמחליפים בכל פעם, וזהו בהסרת ושליפת הבגדים שהוא לבוש בהם, ולזה יקראו גם חליצות:

פרק טו

פסוק א
מימים. מסוף ימים, או מסוף שנה:
ויפקד. ענין זכירה והשגחה, כמו (שמות ג יז) פקוד פקדתי:

פסוק ב
תחתיה. במקומה:

פסוק ד
לפידים. כן נקרא העץ אשר יקשר בו שלהבת, וכן (ישעיהו סב א) כלפיד יבער, וקראם על שם סופם, כי כשהבעיר בהם האש נעשו לפידים:
ויפן. הפנה:
בתוך. באמצע, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך:

פסוק ה
בקמות. היא התבואה המחוברת לקרקע:
מגדיש. תבואה קצורה מונחים זה על גב זה:

כרם זית. פרדס מאילני זית:

פסוק ח
שוק. הוא פרק האמצעי מן הרגל:
ירך. הוא פרק העליון:
בסעיף. הוא שן הסלע, כמו (ישעיהו ב כא) ובסעיפי הסלעים, והוא לשון מושאל מענף האילן הקרוי 'סעיף', כמו שכתוב (שם יז ו) בסעיפיה פוריה, ועל שם שבולטת מהסלע, כענף מן האילן:

פסוק ט
וינטשו. ענין פזור, כמו (שמואל ב ה כב) וינטשו בעמק רפאים:
בלחי. אמר על שם סופו, שקראו רמת לחי:

פסוק יב
תפגעון. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו:

פסוק יג
עבתים. חבלים, עבות, שזורים בשלשה כפולים:

פסוק יד
ותצלח. ועברה:
וימסו. מלשון המסה והמגה:
אסוריו. קשוריו שנאסר בהם:

פסוק טו
לחי. כך שם עצם מה מעצמות הראש:
טריה. לחה, כמו (ישעיהו א ו) ומכה טריה:

פסוק טז
חמור חמרתים. צבור צבורים, כמו (שמות ח י) חמרים חמרים:

פסוק יט
המכתש. הגומא שהשן יושב בה עשוי כמכתשת, והוא שם כלי שדוכין בו בשמים:
עין. מעין:

פרק טז

פסוק ב
ויתחרשו. ענין שתיקה, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה, או הוא מענין חתירת המחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה:

פסוק ג
המזוזות. הם העמודים מצדי הפתח, מזה ומזה:
ויסעם. מלשון נסיעה, רצה לומר, עקרם ממקומם:

פסוק ה
פתי. ענין הסתה והרבות דברים:
ואסרנוהו. מלשון מאסר:
לענותו. מלשון עינוי:

פסוק ז
יתרים לחים. חבלים משבטים לחים, כמו (איוב ל יא) יתרי פתח:
חרבו. יבשו, כמו (בראשית ח יג) חרבו המים:
וחליתי. תרגם יונתן: ואחלוש:

פסוק ט
וינתק. ענין ההעתק והקריעה לשנים, וכן (ירמיהו ה ה) נתקו מוסרות:
פתיל. חוט כפול ושזור, כמו (במדבר טו לח) פתיל תכלת:
הנערת. הוא פסולת הפשתן המנערים ומשליכים ממנה בעת הנפוץ, כמו (ישעיהו א לא) והיה החסון לנערת, ורצה לומר, חוט המנוער מהפסולת, שהוא נוח להשרף בקל:
בהריחו. מלשון ריח, ועל דרך הרחבה והפלגה ידבר:

פסוק י
התלת. ענין לעג ושחוק, כמו (שמות ח כה) אל יוסף פרעה התל:

פסוק יג
תארגי. מלשון אריגה:
מחלפות. הם קווצות ותלתלי שער הראש, ועל כי יוחלפו בהתגלחם יקראו מחלפות:
המסכת. הוא השתי כשהוא מסודר וערוך על יתד האריג, ובמשנה בנגעים (יא ט) בנפש המסכת והמסדר השתי יקרא מיסך, כמו (משנה שבת ז ב) והמיסך והעושה שתי בתי נירין:

פסוק יד
ותתקע. ענין נעיצה בחוזק רב, כמו (לעיל ד כא) ותתקע את היתד:
ביתד. הוא יתד הארוג, והוא עץ עגול שלפני האורג יכרוך עליו בגלגולו את חוטי השתי המסודר לאחר האריגה, ובמשנה (כלים כא א) נקרא כובד התחתון:
וייקץ משנתו. ענין ההערה מהשינה:
ויסע. עקר ממקומו:

פסוק טז
הציקה. מלשון צוקה וצרה:
ותאלצהו. תרגם יונתן: ודחקתיה, ואין לו דומה במקרא:

פסוק יז
מורה. תער:

פסוק יט
ותישנהו. מלשון שינה:
ותחל. מלשון התחלה:

פסוק כ
ואנער. ענין היקיצה בהתעוררות רב ובגבורה:

פסוק כא
וינקרו. נקבו, כמו (ישעיהו נא א) מקבת בור נקרתם:
בנחשתים. בשלשלאות נחושת:

פסוק כב
ויחל. מלשון התחלה:
לצמח. הוא תחלת הגדול:

פסוק כד
ויהללו. ושבחו:
מחריב. מלשון חורבן וכליון:

פסוק כו
המחזיק. האוחז:
והמישני. מלשון משוש ונגיעה בדבר מה, כמו (תהלים קטו ז) ידיהם ולא ימישון:
נכון. נשען על מכונו:

פסוק כט
וילפת. ענין אחיזה, כמו (רות ג ח) ויחרד האיש וילפת:
התוך. האמצעית, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך:

פרק יז

פסוק ב
אלית. מלשון אלה וקללה:

פסוק ג
פסל ומסכה. 'פסל', דמות עבודה זרה הנעשה במלאכת יד, 'ומסכה', עבודה זרה על ידי יציקת המתכת:

פסוק ה
אפוד. עשוי בדמות אפוד שבמקדש:
ותרפים. עשויים הם בצורת אדם ומדברים על ידי קסם:
וימלא. ענין חנוך, כמו (שמות כט ט) ומלאת יד אהרן:

פסוק ז
גר. דר:

פסוק י
לימים. לשנה, כמו (ויקרא כב כט) ימים תהיה גאלתו:
וערך. מענין סדור, כמו (שמות מ כג) ערך לחם:
ומחיתך. פרנסה, הצורך לחיי האדם:

פסוק יא
ויואל. ורצה, כמו (שמות ב כא) ויואל משה:

פרק יח

פסוק ב
מקצותם. מלשון קצין, כמו (במדבר יא יא) ותאכל בקצה המחנה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרי בהעלותך פה) בקצינים שבמחנה:
לרגל. לחפש, וכן (דברים א כד) וירגלו אותה:

פסוק ג
הלם. לפה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם:

פסוק ו
נכח. נגד:

פסוק ז
לישה. הוא 'לשם' האמור ביהושע (יט מז) ובשתי השמות היתה נקראת:
שקט. יושב במנוחה:
עצר. ענין מניעה, כמו (שמואל א כא ו) אשה עצורה לנו:

פסוק ט
מחשים. שותקים, כמו (קהלת ג ז) עת לחשות:

פסוק י
כי. אם:
כל דבר. בשום דבר:

פסוק יד
ויענו. הוא תחלת הדבור, כמו (דברים כו ה) וענית ואמרת:

פסוק יט
החרש. שתוק, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה:
לשבט ולמשפחה. המה שמות מורדפים, כי גם השבט יקרא משפחה:

פסוק כא
הכבודה. הדבר שתנועתו כבדה ומתאחר ללכת:

פסוק כב
נזעקו. נקבצו בזעקת המקבץ, וכן (לעיל ד י) ויזעק ברק:
וידביקו. השיגום, והיו קרובים ודבוקים להם:

פסוק כה
יפגעו. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו:
ואספתה. ענין כליון מן העולם, כמו (במדבר כ כב) יאסף אהרן:

פסוק כט
ואולם. ואבל:

פרק יט

פסוק א
בירכתי. בסוף, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן:

פילגש. אשה בלא כתובה ובלא קדושין:

פסוק ב
ותזנה. עניינו הסרה, כמו (יחזקאל כג מג) עתה וזנו תזנותיה:

עליו. מעליו:

ימים. שנה, כמו (ויקרא כח כט) ימים תהיה גאולתו:

ארבעה. כמו וארבעה:

פסוק ג
וצמד. זוג, וכן (איוב א ג) צמד בקר:

פסוק ה
סעד. ענין השענה, ועל שם זה יקרא האכילה סעודה, כי סועד ושוען את הלב מחולשתו, וכמו שכתוב (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד:

פת. ענין פרוסה, כמו (ויקרא ב ו) פתות אותם פתים:

פסוק ו
הואל. התרצה:

נא. עתה:

פסוק ז
ויפצר. ענין התחזקות ההסתה, כמו (בראשית יט ג) ויפצר בם מאד:

פסוק ח
והתמהמהו. ענין עכבה ואיחור, כמו (לעיל ג כו) עד התמהמהם:

היום. השמש קרוי "יום", כמו (בראשית ג ח) לרוח היום, על שם שבעוד השמש על הארץ, הוא יום:

פסוק ט
רפה. מלשון רפיון:

לערוב. מלשון ערב, ורוצה לומר, לשקוע:

פסוק י
אבה. רצה:

נוכח. נגד:

חבושים. ענין קשור הבהמה באזור שלה, כמו (שם כב ג) ויחבוש את חמורו:

פסוק יא
לכה. ענין לשון זרוז הוא:

פסוק יג
לך. הוא מלשון הליכה, ועם [ש]היא בלא ה"א וכן (במדבר כג יג) לך נא אתי:

פסוק יד
ותבא. ושקעה:

פסוק טו
ברחוב. בשוק, במקום שרבים מצויים:

מאסף. ענין הכנסה, כמו (דברים יא יד) ואספת דגנך:

פסוק יז
האורח. ההולך באורח ודרך:

אנה. לאיזה מקום:

ומאין. ומאיזה מקום:

פסוק יח
ואת. כמו ואל:

פסוק יט
מספוא. כן נקרא דבר המיוחד למאכל בהמה, וכן (בראשית כד לב) ויתן תבן ומספוא:

ולאמתך. מלשון אמה ושפחה:

כל דבר. שום דבר:

פסוק כא
ויבל. הוא מלשון בלבול וערבוב, כי הדרך לבלול תבואה במספוא, וכן (ישעיהו ל כד) בליל חמיץ:

פסוק כב
בליעל. בלי עול שמים, רוצה לומר, רשעים:

מתדפקים. ענין הכאה בנחת על הדלת, כמו (שיר השירים ה ב) קול דודי דופק:

ונדענו. ענין משכב זכור, כמו (בראשית יט ה) ונדעה אותם:

פסוק כג
אל. רוצה לומר, לא תעשו:

נא. עתה:

אחרי. ענינו כמו הואיל, וכן (לעיל יא לו) אחרי אשר עשה לך ה' נקמות:

הנבלה. דבר מגונה וכעור:

פסוק כד
וענו. הוא כינוי למאנס על השכיבה:

פסוק כה
אבו. רצו:
וידעו. ענין משכב:
ויתעללו. ענין פועל ומעללים, כמו (איכה א יב) אשר עולל לי:

פסוק כז
הסף. אף האסקופה יקרא סף, כמו המזוזות הנקראים: 'ספים' (ישעיהו ו ד) וכן (מלכים א יי"ד:יי"ז וז) היא באה בסף הבית:

פסוק כח
ואין עונה. ואין משיב:

פסוק כט
המאכלת. הסכין, כמו (בראשית כב י) ויקח את המאכלת:
וינתחה. ענין אבר, כמו (ויקרא א ו) ונתח אותה לנתחיה, ורוצה לומר, חתכה לאברים, ולתוספת ביאור אמר 'לעצמיה', שגם המלה ההיא יורה על האבר, כמו (יחזקאל כד ד) מבחר עצמים מלא, ועל שם שהדרך לנתח האברים לפי העצמות, לזה נקראו האברים 'עצמים':

פסוק ל
הנהיתה. מלשון היה:

פרק כ

פסוק א
ותקהל. נאספו:

פסוק ב
פנות. כמו בפנות, והוא מלשון פנה וזוית:
רגלי. הולכי רגל, לא רוכבים:
שולף חרב. רוצה לומר, בחרב שלופה:

פסוק ה
עלי. בעבורי:
דמו. חשבו, כמו (ישעיהו י ז) והוא לא כן ידמה:

ענו. הוא האונס, כמו (דברים כב כד) על דבר אשר ענה:

פסוק ו
זמה. מחשבה רעה, כמו (איוב לא יא) כי הוא זמה, וזהו מה שדימו להרגו:

פסוק ז
הבו. תנו:

הלום. פה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם:

פסוק ח
נסור. מלשון הסרה:

פסוק י
לרבבה. היא עשרת אלפים:

צדה. מזון:

לבואם. הלמ"ד במקום ביי"ת, וכן (שמואל א כ ל) לבן ישי:

פסוק יב
מה הרעה. מלת 'מה' מורה על גודל הדבר והפלגתו, כמו (תהלים לא כ) מה רב טובך:

פסוק יג
ונבערה. ענין פינוי וכליון מן העולם, כמו (דברים יג ו) ובערת הרע מקרבך:

אבו. רצו:

פסוק טו
ויתפקדו. מנין:

פסוק טז
בחור. כל אחד היה נבחר:

אטר וכו'. רוצה לומר, שמאלי, ודוגמתו באהוד (לעיל ג טו):

קלע. ענין השלכת אבנים בכף הקלע, והוא הכלי העשוי לכך:

השערה. חוט השער:

יחטיא. ענין חסרון, כמו (מל"א א' כ"א) והייתי אני ובני שלמה חטאים:

פסוק כו
וישבו. ענין עכבה:

ויצומו. התענו:

פסוק כח
אחדל. אמנע:

פסוק כט
ארבים. יושבים במארב ונסתרים:

פסוק לא
הנתקו. נעתקו וסרו:

ויחלו. מלשון התחלה:

במסלות. דרך כבושה:

פסוק לב
נגפים. מוכים, כמו (תהלים צא יב) פן תגוף באבן רגלך:

פסוק לג
מגיח. ענין משיכה והוצאה, כמו (תהלים כב י) אתה גוחי מבטן:

ממערה. ממקום גלויה שנוח לכבשה משם, והוא כמו (ויקרא כ יח) מקורה הערה:

פסוק לז
החישו. מהרו, כמו (תהלים נה ט) החישה מפלט לי:

ויפשטו. ענין פזור, וכדרך הנלחמים:

לפי. חדוד החרב תקרא פה:

פסוק לח
והמועד. הזמן, כמו (ירמיהו מו יז) העביר המועד, ורוצה לומר, הודעת זמן בואם:

הרב. הרבה:

משאת העשן. עמוד העשן, על שם שנשאת כלפי מעלה:

פסוק מ
החלה. התחילה:

עמוד עשן. אמר לתוספת ביאור, כי כבר אמר 'והמשאת':

כליל. מלשון כל, כמו (ויקרא ו טו) כליל תקטר, ורוצה לומר, עשן שריפת כל העיר:

פסוק מב
הדביקתהו. השיגה אותו והיה דבוק אליו:

פסוק מג
כתרו. מלשון כתר:

הדריכוהו. מלשון דריכה ורמיסה:

פסוק מה
ויעללהו. מלשון עוללות, והם הנלקטים אחר הבציר, כמו (לעיל ח ב) הלא טוב עללות אפרים:

פסוק מח
מתם. הוא שם לאנושיות, וכולל אנשים ונשים, כמו (בראשית לד ל) מתי מספר:
שלחו. רוצה לומר, הבעירו, על שם שהאש עושה השליחות שהולך ושורף:

פרק כא

פסוק ג
להפקד. להחסיר, כמו (במדבר לא מט) ולא נפקד ממנו איש:

פסוק ו
וינחמו. ענין הפוך מחשבה:
נגדע. ענין כריתה, כמו (ישעיהו י לג) ורמי הקומה גדועים:

פסוק ז
תת. מלשון נתינה:

פסוק ט
ויתפקד. ענין ההשגחה על הדבר, כמו (שמואל א יד יז) פקדו נא וראו מי הלך:

פסוק יא
ידעת. היא כנוי לבעילה, ולתוספת ביאור אמר משכב זכר:
תחרימו. ענין כריתה וכליון:

פסוק יד
חיו. החיו:
מצאו. ענין ספוק, כמו (יהושע יז יט) לא ימצא לנו ההר:
כן. רוצה לומר, כראוי וכצורך, כמו (לעיל יב ו) ולא יכין לדבר כן:

פסוק טו
פרץ. ענין שבירה:

פסוק טז
נשמדה. ענין כליון:

פסוק יז
פליטה. שארית:

ימחה. ענין מחיקה, כמו (שמות לב לג) אמחנו מספרי:

פסוק יט

חג. הקרבן ייקרא חג, כמו (תהלים קיח כז) אסרו חג בעבתים:

פסוק כא

לחול במחולות. ענין רקידת השמחה, וקרוי בלשון מחול, כי הדרך לזמר אז בחלילים, או רצה לומר, בכלי מחול, וכן (שמות לב יט) וירא את העגל ומחלת:

וחטפתם. ענין מהירת הלקיחה, כמו (תהלים י ט) יחטוף עני:

פסוק כב

חנונו. ענין רחמנות וחמלה, וכן (שם ד ב) חנני ושמע תפלתי, רוצה לומר, חננו וחמלו למעננו את בני בנימן, ודוגמתו (שמואל ב יח ה) לאט לי לנער, ורצונו לומר, לאט למעני לנער:

תאשמו. מלשון אשם וחטא:

פסוק כג

המחוללות. המרקדות או המזמרות: